

Hyvinvointialueen järjestöavustusmalli sote-järjestöjen toiminnan tukena

EDELLÄ ILMENI, ETTÄ 40 PROSENTTIA alueellisista järjestövastaajista suhtautuu kriittisesti hyvinvointialueiden järjestöavustamisen rakenteisiin (kuvio 5). Saman viestin kertovat aluevastaajien kannat kysymykseen, miten hyvinvointialueen järjestöavustusmalli tukee sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaa. Aluevastaajista 40 prosenttia katsoo sen toteutuvan huonosti tai melko huonosti. Lisäksi kolme prosenttia vastaajista sanoo, ettei avustusmalli toimi omalla hyvinvointialueella lainkaan – tai se puuttuu.

Näkemykset hyvinvointialueen järjestöavustusmallista jakautuvat voimakkaasti. Yhtä suuri osuus, 40 prosenttia alueellisista järjestövastaajista, on sitä mieltä, että oman hyvinvointialueen järjestöavustusmalli tukee sote-järjestöjen toimintaa melko hyvin tai hyvin. Joka kuudes vastaaja (17 %) ei osaa ottaa asiaan kantaa. Polarisoituneet kannat kertovat siitä, että hyvinvointialueet ovat ensimmäisen toimintavuotensa jälkeen hyvin eri vaiheissa järjestöyhteistyökäytäntöjen rakentamisessa.

Tyytyväisimpiä hyvinvointialueiden järjestöavustusmalleihin ovat päihde- ja kansanterveysyhdistykset ja kriittisimpiä ikääntyneiden yhdistykset. Hyvinvointialuekohtaisista eroista voi varovaisesti todeta, että keskimääräistä selvästi tyytyväisempiä järjestövastaajat olivat Lapin, Kainuun, Pohjois-, Keski- ja Etelä-Pohjanmaan sekä Pirkanmaan järjestöavustusmalleihin. Keskimääräistä selvästi kriittisempiä arvioita alueensa järjestöavustusmallista antoivat Itä-, Keski- ja Länsi-Uudenmaan, Helsingin, Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan järjestövastaajat.

Alueellisilta järjestövastaajilta tiedusteltiin parannusehdotuksia oman hyvinvointialueen järjestöavustusmalliin, jotta se tukisi entistä paremmin sosiaali- ja terveysjärjestöjä ja niiden toimintaa. Kehittämisehdotuksia esittivät myös ne vastaajat, jotka ovat jo suhteellisen tyytyväisiä alueensa nykyiseen malliin. Ehdotukset vaikuttavat pääosin kohtuullisella vaivalla toteuttavilta. Näkemyksissä korostuvat ennen kaikkea sisällölliset seikat, sillä avustusten määrän kasvattamisen mainitsee vain noin joka kymmenes kantaa ottanut.

Alueelliset järjestövastaajat toivovat tekstivastauksissaan useimmin viestintää koskevien seikkojen kohentamista. Neljännes vastaajista toivoo enemmän tietoa avustuksista ja hakuprosessista sekä neuvontaa avustusten hakemisessa. Lisäksi joka kuudes vastaaja pitää tärkeänä selkeyttä hakulomakkeita, jotta avustuksen hakeminen olisi helppoa.

”Ensin pitäisi kertoa yhdistyksille, kenellä on mahdollisuus hakea avustusta ja minkälaiseen toimintaan. Tällä hetkellä yhdistyksillä ei ole edes tietoa hakumahdollisuuksista tai hakuajoista.”

”Henkilökohtainen neuvonta ja opastus hakemuksien tekoon.”

Valtaosa hyvinvointialueilla toimivista sosiaali- ja terveysyhdistyksistä on hyvin pieniä ja toimii pelkästään vapaaehtoisvoimin. Vastaajat kuvaavat, että monilta pieniltä yhdistyksiltä puuttuu osaaminen järjestöavustuksen hakuun, saati mahdollisuudet laajentaa yhteistyökumppaniverkostoa tai ulottaa toimintansa koko hyvinvointialueelle.

”[...] HValueen järjestöavustusmalli haastaa erityisesti vapaaehtoisvoimin toimivia paikallisyhdistyksiä, joilla niin aktiivisten toimijoiden määrä kuin toiminnan toteuttamiseen kohdentuva budjetti ovat pieniä. Usea yhdistys on antanut palautetta hakemisprosessin vaikeudesta: digiosaamisen puute, hakemuksen monivaiheisuus täytettäessä ja oman toiminnan kirjaaminen hakemukseen oikealla tavalla vastaamaan HValueen strategisia painopisteitä sekä HValueen odotus yhdistykselle toteuttaa toimintaa laajemmin tai yhteistyössä alueella, kun se vaatii lisäponnistuksia jo muutenkin vähäisen määrän aktiivitoimijoista ponnistuksiin perustoiminnan toteuttamiseksi. Hakemuksien tekemisen osaaminen rajaa hakijoita avustuksen piiristä.”

Toinen yleisesti esille tuleva kehittämiskohde koskee avustusprosessia, erityisesti sen yksinkertaistamista ja joustavoittamista. 14 prosentissa avovastauksia huomiota kiinnitetään hakuaikoihin. Yleisimmin kaivataan selkeitä hakuaikoja ja nopeampaa hakuprosessia. Vastaajat muistuttavat, että nykyistä aiempi hakuaika ja nopeammat avustuspäätökset helpottaisivat yhdistysten toiminnan jatkamista heti vuoden alusta. Nyt useilla alueilla yhdistysten toimintasuunnitelmat on laadittava jo ennen avustushakua ja -päätöksiä.

”Hakuaikoja muuttaisin järkevimmiksi, muokkaisin lomaketta selkeämmäksi ja selventäisin päätöksentekoa kevyemmäksi. [...]”

”Hakuprosessi entistä nopeammaksi, jotta toiminta saadaan aloittaa mahdollisimman alkuvuodesta.”

Lähes viidennes vastaajista mainitsee selkeämmät ja erityyppisille yhdistyksille yhdenvertaiset avustuskriteerit. Kriteerien yhdenvertaisuudessa koetaan puutteita varsinkin pienten yhdistysten ja eläkeläisyhdistysten kannalta. Tässä ehdotettiin jopa pienimuotoiseen toimintaan eriytettyä, kevyempää avustushakua tai niille suunnattua yleisavustusluonteista tukea. Yhtä hyvinvointialuetta laajemmalla alueella toimiville järjestöille hankaluutta tuottaa puolestaan järjestöavustusmallien erilaisuus hyvinvointialueiden kesken ja valtakunnallisille toimijoille ehto kuvata toiminta ensisijaisesti alueellisessa lähellä.fi-palvelussa. Hyvinvointialueiden keskenään poikkeavat avustusehdot luovat järjestöille vaihtelevat toimintamahdollisuudet eri puolilla maata.

”Pienten yhdistysten avustusten kriteereitä muuttamalla siten että yleisavustusluonteiset avustukset olisivat käytössä.”

”Monilla alueilla edellytys avustukselle on, että järjestö näkyy lähellä.fi-palvelussa. Tämä on haaste valtakunnalliselle järjestölle, koska palvelu ei pysty nostamaan sellaista hv-alueitasolle. [...]”

”Mallista pitää ensinnäkin tiedottaa ja sen hakeminen pitää olla kaikille mahdollista. Avustusta tulisi jakaa tasaisimmin niin, että useampi sote järjestö voisi saada avustusta toimintaansa, eikä kuten nyt on, että muutama saa valtaosan avustusrahasta ja lopuille jaetaan murto-osia.”

”Mielestäni toimintaedellytyksiä parantaisi se, että perusyhdistystoiminnan tukeminen nähtäisiin myös arvokkaaksi. Tämä lujittaisi sitä kivijalkaa, joka tarvitaan, jotta yhdistys on toimintakykyinen ja esimerkiksi kykenevä hakemaan STEA-avustuksia alueelle.”

Kriteerit herättivät muutenkin paljon pohdintaa. Muutamat vastaajat ehdottavat pitkäjänteisempää avustamista, esimerkiksi kahta vuotta kerralla. Toisaalta vastaajat esittävät avustusten eriyttämistä niin, että avustusta olisi mahdollisuus hakea yhdistyksen perustoimintaan tai esimerkiksi tapahtumiin ja kehittämiseen. Jotkut vastaajista kaipaavat toiminnan vaikuttavuutta kuvaavia mittareita. Niillä kyettäisiin ideaalitapauksessa

suuntaamaan avustukset hyvinvointialueen valitsemien painopisteiden kannalta hyödyllisimpiin toimintamuotoihin.

”Projektikohtaisia avustuksia ennaltaehkäisevän hyvinvointityön kehittämiseen.”

”Nyt käytössä on vain kahdenlaista avustusmahdollisuutta. Yhdistysten toimintamahdollisuuksia parantaisi se, että avustusmuotoja olisi useampia ja eri tarkoituksiin, mm. kuntien, hyvinvointialueen ja yhdistysten yhteisiin hankkeisiin tulisi olla joku avustusmuoto ja lisäksi tapahtuma-avustukset olisivat tarpeellinen lisä. Tällä hetkellä samaan tarkoitukseen ei voi hakea sekä kunnilta että hyvinvointialueelta.”

”Olisi hienoa, jos sekä hva:lla että kunnissa voitaisiin sitoutua pitkäjänteisemmin avustamiseen, vaikka kahdeksi vuodeksi. Lisäksi tarvittaisiin joustoa avustuksen käyttöön, siten että sitä voisi siirtää myös seuraavalle vuodelle. Nyt päätökset avustuksista tulevat vasta vuoden vaihteen jälkeen ja toiminnan pitäisi päästä alkamaan heti, jotta avustus ehditään käyttämään. [...]”

Vastaajat kiinnittävät parannusehdotuksissaan huomiota hyvinvointialueiden järjestöavustusten painotuksiin. Niitä mainitsi viidennes kantaa ottaneista. Järjestöavustukset sidotaan tiukasti hyvinvointialueen strategiaan, lakisääteisiin palveluihin tai toisaalta avustettavilta järjestöiltä vaaditaan toiminnan ulottumista koko hyvinvointialueelle. Järjestöavustukset eivät välttämättä mahdollista järjestön perustoimintaa, vaan painotuksena voi olla julkisten palvelujen täydentäminen tai uuden kehittäminen. Riskinä nähtiin jäsenistön tarpeista syntyneen toiminnan sivuuttaminen.

”Nykyinen käytäntö ohjailee järjestöjä toimimaan ja muuttamaan toimintaansa hva:n kriteerien mukaiseksi, jotta avustuksia voidaan myöntää. Huomioitava sotejärjestöjen toiminnan pitkät perinteet ja itseisarvo; järjestöt ovat syntyneet tiettyyn jäsenistöstä kumpuavaan tarpeeseen. Avustuksien myöntäminen tulisi perustua järjestöjen pitkälliseen käytännön toimintaan, joka palvelee jäseniä ja kuntalaisia heidän tarvitsemallaan tavalla.”

”Hyvinvointialueen rahoitusmallissa painotetaan liikaa rahoituksen myöntämistä uuden kehittämiseen - jos yhdistysten rahoitus perustoimintaan ei ole kestäväällä pohjalla, yhdistykset eivät voi myöskään kehittää uutta. Mallissa painotetaan liikaa alueellista työtä, avustusta ei voi hakea, mikäli yhdistyksen toiminta ei ulotu kaikkiin hyvinvointialueen kuntiin. [...]”

”Useat yhdistykset tarvitsisivat pienen perusrahoituksen toimintansa tueksi. Koskee erityisesti pieniä yhdistyksiä. Avustusten saannin ehtona ei pitäisi olla liian tiukka sitoutuminen hyvinvointialueen strategiaan. Vaarana on, että yhdistyksistä tulee pelkkä palvelujen tuottamisen jatke ja uusien kokeilujen ja avausten tekeminen hiipuu.”

”Hyvinvointialue painottaa paljon sitä, että toiminnan tulee tukea hyvinvointialueen lakisääteistä toimintaa. Tämä haastaa yhdistyksiä, koska esimerkiksi STEA-avustuksella toimivat eivät saa tehdä lakisääteistä ja julkisen vastuulla olevaa toimintaa.”

Järjestövastaajat peräänkuuluttavat hyvinvointialueen ja kuntien vuoropuhelun lisäämistä. Keskustelua tarvittaisiin avustamisen periaatteista. Muutamat aluevastaajat ehdottavat kuntien ja hyvinvointialueiden järjestöavustusten hakuaikojen yhtenäistämistä. Toisaalta pohdittiin mahdollisuutta eriyttää pienten yhdistysten avustukset paikallistasolle ja strategisemmat avustukset hyvinvointialueille. Avustuskäytäntöjen jatkokehittämiseen peräänkuulutetaan viranomaisien ja järjestöjen yhteistyötä, mutta myös yhdistysten aktivoitumista ja uusiin käytäntöihin perehtymistä. Joillain hyvinvointialueilla on ensimmäisen hakukierroksen jälkeen jo tehty korjauksia järjestöavustusmalliin yhteistyössä järjestöjen kanssa.

”Ongelmana on vastuunjako kuntien ja hva välillä sotejärjestöjen avustamisen suhteen.”

”Hyvinvointialueen ja kuntien avustushakemukset ovat eriaikaisia, joka tuo haasteen yhdistyksille.”

”Avustussumma on kokonaisuutena riittämätön. Hyvinvointialueen ja kuntien avustusmallien tulisi olla vuoropuhelussa keskenään. Hyvinvointialueen avustus ei saisi poissulkea kuntien avustusta samaan toimintaan.”

”Selkeämmät ja tasa-arvoiset avustusperiaatteiden jaot kuntien ja hyvinvointialueen välille koko aluetta koskien. Pienemmät, mutta tärkeät järjestöavustukset lähelle paikallistasoa ja kuntien kautta hoidettavaksi. Hyvinvointialueelle strategisemmat avustukset.”

”Kuntien ja hyvinvointialueen tulisi määrittää selkeämmin ja konkreettisemmin, kummalle haettava avustus, yhteistyö tai vaikuttamisen paikka kuuluu. HYA on tässä selkeämpi, mutta osalla kunnista on vielä haasteita. Hya on tehnyt avointa yhteistyötä järjestöjen kanssa avustusmallin ja yhteistyörakenteiden suunnittelussa. Järjestökeskukset mm. ovat olleet mukana neuvomassa ja tukemassa järjestöjä hyan avustusten haussa. HYA on kehittänyt heti ensimmäisen kierroksen jälkeen mallia saatujen palautteiden pohjalta. Toivottavasti avoin ja antoisa yhteistyö jatkuu tulevien hyan henkilöstövaihdosten myötä. Järjestöillä on itsellään vielä kouluttautumisen paikka avustusten hakuun ja raportointiin, sekä yhteistyöhön ja vaikuttamiseen. [...]”

Yhteenveto:

ALUEELLISET JÄRJESTÖVASTAAJAT ottivat kantaa hyvinvointialueiden järjestöavustuksiin. Vastaajista 44 prosenttia katsoi järjestöavustusten saatavuuden heikentyneen hyvinvointialueiden käynnistyttyä, 25 prosenttia vastaajista puolestaan parantuneen. Tämä kertoo hyvinvointialueiden alkuvaiheen erivaiheisesta järjestöavustamisen käynnistymisestä ja sen vaihtelevista käytännöistä.

Vuoden 2024 alussa yli puolet (59 %) vastaajista piti hyvinvointialueensa avustusmuotoja selkeinä ja tiedottamista avoimena. Yli puolet (55 %) oli myös tyytyväisiä hyvinvointialueen järjestöille myöntämiin avustuksiin.

Selvästi pulmallisempaan koettiin kuntien ja hyvinvointialueiden avustusperiaatteiden erilaisuus. 65 prosenttia vastaajista oli tähän tyytymättömiä. Käytännössä tämä näkyi esimerkiksi kuntien ja hyvinvointialueiden erilaisina avustusehtoina ja hakuaikoina. Kuntien ja hyvinvointialueiden kesken toivottiin nykyistä tiiviimpää vuorovaikutusta. Tällöin järjestöavustukset olisi mahdollista eriyttää niin, että järjestön toiminnan sisältö ratkaisisi, kumpi taho järjestöä avustaa.

Hyvinvointialueet ovat vielä hyvin erivaiheisia järjestöyhteistyön rakenteissaan. Tämä näkyy järjestöjen voimakkaasti eroavissa näkemyksissä hyvinvointialueiden järjestöavustusmalleista: 43 prosenttia järjestövastaajista piti alueensa avustusmallia huonona tai melko huonona – ja jollain alueella sitä ei ole lainkaan. Toisaalta 40 prosenttia oli tyytyväisiä alueensa järjestöavustusmalliin. Paikoin järjestöavustusmallia oli jopa ehditty muokata ensimmäisen hakukierroksen kokemusten jälkeen yhdessä järjestöjen kanssa.

Tyytyväisimpiä hyvinvointialueiden järjestöavustusmalleihin olivat päihde- ja kansanterveysyhdistykset ja kriittisimpiä ikääntyneiden yhdistykset.

Järjestöt esittivät avustusmalleihin kehittämisehdotuksia. Useimmat ehdotuksista ovat toteutettavissa kohtuullisella vaivalla. Eniten parannusta toivottiin avustuksista tiedottamiseen ja neuvontaan, hakuaikojen ja lomakkeen selkeyteen, avustuskriteerien selkeyteen ja yhdenvertaisuuteen sekä avustusten painotuksiin. Avustummääriä toivoi kasvatettavan vain noin joka kymmenes kantaa ottanut.

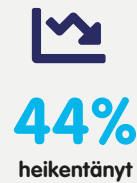
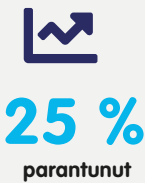
Paikalliset sote-järjestöt ovat hyvin erilaisia toiminnan laajuudeltaan. Siten avustuskriteerien yksinkertaistamisen rinnalla on myös näkemyksiä, joissa kaivataan avustusten sitomista tiukemmin toiminnan vaikuttavuuteen. Tämä hankaloittaisi kuitenkin entisestään pienten yhdistysten avustushakumahdollisuuksia.

Monimutkainen lomake ja hakuprosessi sekä vaativat kriteerit syrjäyttävät helposti pienet vapaaehtoisvoimin toimivat yhdistykset avustushausta. Näille toivottiinkin eriytettyä kevennettyä hakuprosessia ja ylipäätään järjestön perustoiminnan avustamista.

Hyvinvointialueiden avustukset sidotaan vastaajien mukaan tarpeettoman tiiviisti hyvinvointialueen strategioihin ja lakisääteisiin palveluihin.

Avustuskriteerit arvottavat kansalaistoimintaa niin, että se on riski järjestöjen autonomian kannalta: tehdäänkö toimintaa jäsenistön tarpeista vai hyvinvointialueen painopisteistä käsin?

Hyvinvointialueiden käynnistymisen vaikutus järjestöavustusten saatavuuteen

Järjestöavustusten toteutuminen hyvinvointialueilla alueellisten järjestövastaajien mukaan

	EI LAINKAAN	MELKO HUONOSTI/ HUONOSTI	MELKO HYVIN/ HYVIN
 Hyvinvointialueilla ja kunnilla yhdenmukaiset periaatteet järjestötoiminnan avustamisesta	14 %	51 %	21 %
 Järjestöavustusmalli tukee sote-järjestöjen toimintaa	3 %	40 %	40 %
 Järjestöjen toimintaan myönnetään avustuksia	3 %	37 %	55 %
 Avustusmuodot selkeät ja niistä tiedotetaan avoimesti	4 %	35 %	59 %